

2018/2
Volume: IX
Number: 20
ISSN 2146-4901

2018
2

2018/2
Cilt: IX
Sayı: 20
ISSN 2146-4901

ŞIRNAK UNIVERSITY
JOURNAL OF DIVINITY
FACULTY

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
ŞIRNAK UNIVERSITY JOURNAL OF DIVINITY FACULTY
2018/2 Cilt/Volume: IX Sayı/Number: 20
ISSN 2146-4901

Bu dergi **EBSCO Host: Academic Search Ultimate** veritabanında tam metin olarak,
Ayrıca **TÜBİTAK-ULAKBİM** Sosyal ve Beşeri Bilimler veritabanı, **ASOS, İSAM** ve **SOBIAD** Sosyal Bilimler Atf Dizini
tarafından taranmaktadır.

Sahibi/Owner

Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına Prof. Dr. Abdülaziz HATİP

Yazı İşleri Müdürü/Editor in Chief

Doç. Dr. Hüseyin GÜNEŞ

Editör/Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

Editör Yard./Co-Editors

Dr. Öğr. Üyesi A. Yasin TOMAKİN, Arş. Gör. Mustafa YILDIZ, Arş. Gör. İsmet TUNÇ

Yayın Kurulu/Editorial Board

Doç. Dr. Hüseyin GÜNEŞ

Doç. Dr. İbrahim BAZ

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim AYĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yasin TOMAKİN

Dr. Öğr. Üyesi Emin CENGİZ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KARATAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Fevzi RENÇBER

Dr. Öğr. Üyesi M. Muhdi GÜNDÜZ

Dr. Öğr. Üyesi M. Şükrü ÖZKAN

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ

Dr. Öğr. Üyesi Nurullah AGİTOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ACAT

Arş. Gör. İsmet TUNÇ

Arş. Gör. Mustafa YILDIZ

Arş. Gör. Talip DEMİR

Öğr. Gör. Şehmus ÜLKER

Redaksiyon / Redaction

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yasin TOMAKİN

Baskı/Publication

Grafik Tasarım: DÜZEY AJANS 0212 417 92 92

Baskı

İLBEY MATBAA

Basım Tarihi / Publishing Date

Ağustos 2018 / August 2018

Yönetim Yeri/Administration Place

Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mehmet Emin Acar Yerleşkesi, 73000 Merkez/Şırnak

Tel:+90 486 518 70 75 Faks: +90 486 518 70 76

e-mail: suifdergi@gmail.com

Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi hakemli bir dergi olup yılda üç sayı olarak yayımlanır. Yayın dili Türkçedir.
Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları yayıncı kuruluşa
ait olup, izinsiz olarak kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz.

Necip Fazıl Kısakürek'in Felsefe Anlayışı

Yasin ULUTAŞ*

Öz

Müslümanların felsefe karşısındaki tutumlarını üç ana kategoride değerlendirmek mümkündür. Bir grup tamamıyla felsefi düşüncüyü ret ederken başka bir grup da aksine her şeyin ölçüsü olarak kabul etmiştir. Diğer bir grup da felsefeyi yeri geldiğinde tenkit etmiştir. Bu guruba dâhil olanlar, teorik akla dayalı her türlü düşüncüyü ret ederek sezgici aklı kabul ederler. Necip Fazıl Kısakürek'i de bu kategoride değerlendirmek mümkündür. Ona göre felsefe, aklın kendi hükümlerini kurmak için kurduğu bir kurumdur. Felsefe tarafsız olmadığı ve vahyin emrine girmediği gerekçesi ile ret eder. Ona göre felsefe peşinen vahyin emrine girse akılda bedahete köle olsa hikmet olur ki bu da insanı kurtuluşa götürür.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, felsefe, hikmet, akıl.

The Sense of Philosophy of Necip Fazıl Kısakürek

Abstract

It is possible to evaluate Muslim's attitude towards philosophy in three category. Some group completely refuse philosophic thoughts, on the other hand the other group accept it the measurement of everything. Some group criticize philosophy when it is necessary. Those refuse every kind of thought that depends on theoretical wisdom, accept intuitionism wisdom. It is possible to evaluate Necip Fazıl Kısakürek in this category. According to him, philosophy is instituon that wisdom dominates itself. He refuses philosophy because of its not being impartial and it doesn't consist of religion's rules. According to him, if philosophy is under the control of religion's rules in advance and the wisdom is slave to concrete evidences it is possible to benefit from philosophy.

Keywords: Necip Fazıl Kısakürek, philosophy, real meaning, wisdom.

Makale gönderim tarihi: 26.03.2018, kabul tarihi: 18.05.2018.

* Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
ORCID: 0000-0001-7912-650
eskikahta301@gmail.com

Atıf: Ulutaş, Yasin. "Necip Fazıl Kısakürek'in Felsefe Anlayışı". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (Ağustos 2018): 481-491.

Giriş

Necip Fazıl Kısakürek, Osmanlı'nın son ve Cumhuriyetin ilk dönem yıllarında yetişen, büyük bir şair ve düşünürdür. Bu makalemizi Necip Fazıl Kısakürek'e ayırmamızın sebebi, düşünürümüzü daha yakından tanımak ve onun felsefeye bakış açısı ile felsefeyi değerlendirmesini bir nebze olsun ortaya koyabilmektir.

Felsefe konusu üzerinde çok eski zamandan beri tartışmalar mevcuttur. Hikmetin tarihinin evrensel kadim kültürlerle dayandığı söylenir. Her ne kadar isim olarak felsefe kelimesi, Pisagor'la kullanıldığı söylenmişse de muhteva olarak çok eskilere dayanır. Vahiy ile beşeri düşünceler arasındaki ilişki üzerinde birçok düşünür fikir beyan etmiştir. İnsanların felsefeye bakış açıları değişik zamanlarda dinlerinden ve kültürlerinden dolayı farklılık göstermiştir. Felsefenin İslam Dünyasına girişinden beri birçok insan tarafından felsefe, dine ters düşüyor bahanesi ile reddedilmiş, buna karşılık hikmet kabul edilmiştir. Neticede İnsan düşüncesine gereği gibi değer verilmemiştir. Hâlbuki hikmet ile felsefe son zamanlarda aynı şeyler olarak algılanmaya başlanmıştır.

Necip Fazıl Kısakürek ilke olarak salt akli reddedip, onun yerine vahyin emrinde olan akli kabul etmiştir. Bizim, vahiy ve diğer değer yargılarımızı iyi bir şekilde anlayıp, anlatabilmemiz için daha çok çaba göstermemiz ve akli, beşeri faaliyet içinde bulunmamız gerekir.

1. Felsefe Nedir?

Felsefe, kelime olarak yunanca filozof ve sofos'dan türetilmiştir. Filozof sevgi, sofist ise bilgeliğin anlamına gelir. Kısaca felsefe; Hikmet, İlm-i hikmet, hikmet sevgisi, ilm-i akli ve ilim gibi anlamlara gelir.¹

İbni Nedim, Fihrist adlı eserinde, felsefe terimini ilk kullananın Pisagor ol-

1 Orhan Hançeroğlu, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul 1982), 112.

duğunu tespit ettiğini ifade eder. Pisagor, bilgeliğin Allah'a özgü olduğunu söyler. Çünkü bilgelik sevgisi, bir çeşit Allah sevgisine bağlıdır. Her ne kadar Pisagor, felsefeyi "Hikmet" şeklinde görmüşse de felsefe her zaman aynı durum üzere bulunan eşyanın hakikatlerini bilmektir. Bilgelik, yüce bir şey olduğundan biz bilge olamayız. Lakin sadece bilgiyi sevmemiz mümkündür.²

Değişik zamanlarda farklı anlayışlara göre felsefenin muhtelif tarifleri yapılmaya çalışılmıştır. Bu tariflerde şu hususlar öne çıkarılmıştır.

1. Sadece metafiziği veya metafiziğin kısımlarından birini dikkate alan tarifler.
2. Metafiziği ve psikolojiyi içine alan tarifler.
3. Psikoloji veya sadece bilgi nazariyesine hasredilmiş tariflerdir.³

2. Necip Fazıl'ın Felsefeyi Değerlendirmesi

Necip Fazıl felsefeyi hiçbir şeye bağlı kalmaksızın hakikati birçok şeyde sürekli aramak, her şeyden şüphe etmek, hakikati bulmayı değil, sürekli hakikat arayışında filozofların yanıtlarını çıkartmak, hakikati ararken buldum demekle birlikte sürekli fesat üreten bir müessese olarak değerlendirir.

2.1. Necip Fazıl'a Göre Felsefe ve Akıl

Necip Fazıl İslam'da felsefenin olmadığını savunur. Yine de İslam'da felsefenin olmadığını söylerken de aklı hiçbir zaman dışlamamıştır. Sadece küfür aklını tenkit etmiş, onun çıkmazda olduğunu ileri sürmüştür. Buna karşılık dine bağlı olan vahyi kabul eden ve vahyin ışığında hareket eden bir aklın değerini takdir etmiştir. Necip Fazıl'ın görüşlerine yer verirken yanlış anlaşılmalara yer vermemek için daha çok alıntı yapılarak yer vermeye çalışacağız.

Necip Fazıl Allah'a bağlı olmayan küfür aklını şöyle tarif eder: "Akıl, o ufacık, fıncık içi dolu turşucuk maskara inanmadığı şeylere acaba, ya olursa belki gözü ile bakar da inanmadığı şeylere niçin, ne sebeple, neden dolayı gibilerinden bir şüphe tavrı illa da anlama kaygısı gösterir." Necip Fazıl, bu eleştiriyi yaparken Gazali'den etkilendiğini ya da bu konuda onunla paralel düşündüğünü söylemek mümkündür. Nitekim Gazali, akla çok önem vermesine rağmen, gerçek bilgiyi elde etmek için aklı yeterli olmadığını savunur. O'na göre kesin bilgi elde etmenin en doğru yolu, akıl ile nakli birleştirmektir. Bu nedenle Gazali, akıl ve şeriat olmadan insanın doğru yolu bulmasının mümkün olmadığını ifade eder. Ona göre Akıl olmadan da şeriat açıklanamaz. Akıl ile şeriat birbirini tamamlar. Şeriat aklın değerini kabul eder; aklı reddeden, şeriatı da reddetmiş olur. Çünkü şeriatın doğruluğu akıl ile bilinir. Ancak Gazali, şüphesini yenmekte akıl ve şeriatla kurtuluş yoluna varamamış Allah'ın kalbine ilka ettiği bir nur sayesinde şüphesini giderebildiğini

2 Ali Bulaç, *Akl Vahiy İlişkisi* (İstanbul 1994), 27.

3 Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü* (İstanbul 1990), 95.

iddia etmiştir. Kısacası Gazali, aklın İslam'daki değerini kabul etmesine rağmen ahret âlemi ve ilahi gerçekleri keşfetmeye muktedir olmadığını yine akılla ifade etmiştir⁴.

Necip Fazıl'a göre hakikat, akıl ile aranır, bedahet ile bilinir. Şayet bedahet hissimiz yok olsaydı, salt akıl tek bir şeyi dahi anlayamazdı. Bu nedenle akıl, onun emrinde olmalıdır.⁵

Burada Necip Fazıl hissiyatı öne çıkarmak sureti ile akılı; açıkça, ansızın, delil olmaksızın kalpte aniden meydana gelen bedahet bilgisinin emrine veriyor. Hâl-buki kalpte aniden meydana gelen bir bilginin doğruluğunu teyit etmek mümkün olmadığı gibi bu şekildeki bir bilgi sadece hissedeni bağlar. Çünkü sadece O'na ait bir bilgidir. Genel geçer değildir. "Gerçek akılsız kimdir bilir misiniz? Ne aklın altında kalıp da onu hiç kullanmadan inanan ne de aklın üstüne çıkıp onu akıl aleyhinde kullanarak inanmaya bakan akılsız aklın içinde kalandır."⁶

Necip Fazıl'a göre gerçek akılsız, Allah'ın bir nimet olarak kendisine verdiği akılı, kullanmadan taklidi bir bilgiye sahip olmakla yetinmek sureti ile akılı olmayan bir grupta aklın ulaşamayacağı bazı şeyleri, akılla çözümleyendir. Necip Fazıl, batı medeniyetini ve tefekkürünü şiddetle eleştirir.

"Katolik dininde kral, prens, filozof, misyoner, kiliseye giderler ve diz üstü çökerler. Papaz gelir yanlarına kuru bir ekmek parçası uzatır. "Bu Hz. İsa'nın hâşâ etidir. İnanıyor musun?" der. Muhatap "inandım" der. Şarabı uzatır, "bu da kanıdır. İnanıyor musun?" diye sorar, karşısındaki yine "inandım" der. Burada bir bedahet vardır ki bu teklifler abestir. Bu adamlar akılı baltalayıcı noktaya vardırımlıdır. Bir kere inandıkları için her türlü saçmalığa kucak açma felaketine düşmekten kurtulamamışlardır. Diğer taraftan felsefe aklın kendi hükümlerini gerçekleştirmek için kurmuş olduğu müesseseden ve her şeyden şüphe edip bir çıkmazın içine girmiştir. Hâlbuki İslam'ın genel tarzının bize verdiği uyarılara göre akıl önce Allah'a teslim olur. Daha sonra kula iade edilir. Bu tam akılla hareket edilir. Yine akıl bu teslimiyetten sonra gerçek hüviyetine kavuşur. İslam'da akıl vardır. Olması gereken yerde var olmaması gereken yerde de yok."⁷

Aklın gereken yerde olması, olmaması gereken yerde de olmamasını Necip Fazıl net olarak belirtmemesine rağmen Gazali'nin bu konudaki görüşünü övmüştür. Gazali, eşyanın hakikatini akılla bulunabileceğini söylemiştir. Akıl için uzaklık yakınlık söz konusu değildir. Çünkü akıl Allah'ın buhurundan bir örnektir. Akıl ile şeriat biri birini tamamlar. Biri olmada diğeri bir değer ifade etmez. Fakat akıl bazı ilahi gerçekleri idrak edemez.⁸

4 İbrahim Agah Çubukçu, *Gazali ve Şüphecilik* (Ankara 1989), 84.

5 Necip Fazıl Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu* (İstanbul 1994), 15.

6 Kısakürek, *Mü'min-Kâfir* (İstanbul 1994), 68.

7 Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 14.

8 Çubukçu, *Türk İslam Kültürü Üzerine Araştırmalar* (Ankara 1987), 72.

Necip Fazıl'a göre şeriat, mutlak ölçüler ve ebediyet sırlarının gömülü olduğu hazine kapısını açıcı şifreler manzumesidir. Bu nedenle, o olmadığı zaman hiçbir şey olmaz ve bu manzumeler her ferde emir ve farzdır. Esrara inilmesi ise farz değildir. İşte bu esasa bağlı olarak teslim olmuş olarak, o vahit olanın etrafında ebediyete doğru bir fikir çabasıdır ki bu da felsefe değil hikmettir. Bunun için İslam'da hikmet vardır. Felsefe yoktur. Şeriat ölçülerine bağlı kalıp şeriatın esrarına inilmesi ise tasavvufur. Bu yönüyle tasavvufun felsefeye yakın olduğunu belirterek belirli bir sınır çizildiği müddetçe felsefeden yararlanılabilir.⁹

Şeriatın kurmuş olduğu kaidelere bağlı kalınması, zorunlu mahiyeti ise zorunlu olmamış olsaydı niçin Allah insanları Kuran'ın koymuş olduğu kaideleri mahiyetini anlamaya zorluyor. Böyle bir ayırım tutarlı değildir. Allah insana aklı, meseleleri düşünsün, tahlil etsin diye vermiştir. Fakat bazı insanların meseleleri kavramaları daha fazla tutarlı ve kapsamlı olur. Bazılarında daha az olur. Kaldı ki şeriat, ölçü ve mahiyeti ile bir bütündür. Bunları ayırıp birini zorunlu diğerini de caiz göremeyiz.

Necip Fazıl'a göre dinde akıl; bizim aklımız dini emirlerin bütününe bağlıdır. Nasıl ki her halükarda bir Arap atının süvarisine bağlı olduğu gibi, dur deyince durur; koş deyince koşar. Din, akli kendisine bağlıyor; kendisine tabi olmasını istiyor. Böylece akla belirli sınırlar çiziyor. Çizmiş olduğu sınırlar içerisinde hareket etmesini istiyor.¹⁰

Akl ile din birbirlerini tamamlar. Akıl ile din araştırılır, öğrenilir. Yine akıl aracılığı ile gerçek din ile sahtesi birbirinden ayrıt edilir. Bu ve benzeri nedenlerle akli, dinin kölesi haline getirmek doğru değildir.

“Aklın, akıl olabilmesi için evvela nefsinin, zatını idrak etmesi gerekir. Bu hususta bir his şemmesine malik bulunması bedihidir. Aklın salahiyetini tayin mutlaka kendisini tam bir muayene, muhasebe, murakabe ve keşfi ile mümkündür. Bu salahiyet muayyen bir mesafe şeridi gibi kendisinden uzak kalan bir âlimin kapısında nihayete erince, ona, dışını inkâr değil bilakis tasdik gibi son ve ulvi bir idrak düşer. Bu aklın, kendi aczini müşahede yoluyla becerdiği öyle bir yarıştır ki onda bir nevi kendi nefsinin idrak ve ikmal kıymeti de mevcuttur.”¹¹

Necip Fazıl, İslam'da aklın sınırının çizildiğini, şayet akıl konulmuş olan bu sınırı aşarsa, insanın hakikati bulamayacağını söylediği gibi aklın insanı hakikate götürmeyeceğini iddia ederek hakikate götürüyormuş gibi davrandığını iddia eder. Gerçekten İslam dini, akıl etmeye bir sınır getirmiş midir? Veya düşünemeyeceğimiz, düşünemeyeceğimiz şeylerin listesini çıkarmış mıdır? Yukarıdaki soruları düşündüğümüzde İslam'ın, akla böyle bir sınır getirdiğini söyleyemeyiz. Bilakis

9 Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 15.

10 Kısakürek, *Çerçeve* (İstanbul 1990), 172.

11 Kısakürek, *Mümin Kâfir*, 14.

Kur'an sürekli düşünmeye, akıl etmeye çağırmıştır. Böyle bir sınırı bir kısım Müslümanların çizdiğini söyleyebiliriz.

“Akılın nihai hamle ve kazanç olarak kendi kifayetsizliği anlamasından kendi kendisini tahrif etmesinden başka bir nasibi yoktur. Nitekim kendisinden önceki akılcılar sistemini yıkmış olan Bergson'a hasımları, sen akılcılık mesleğini yıktın ama metodunu aklidir. Buna ne dersin sözüne şu cevabı vermiştir. Demek ki akıl en üstün ve nihai faaliyeti kendi metoduyla kendisini tahrif etmiştir. İmam Gazali, akli gerdim, kopacak kadar gerdim, gördüm ki o sınırlıdır.”¹²

Gazali bazı metodik septik araştırmalardan sonra duyu organlarımızın insan hakikatini bilgisini öğretemeyeceği sonucuna ulaşır. Akli bir bilim ise nesnelere ait bilgiye sahip olabileceğini şeriatın akılla öğrenilebileceğini ifade eder. Fakat akıl insanı öteki âlemlerle veya yakini bilgiye ulaştıramayacağını, yine akılla anladığını ifade eder. Necip Fazıl'ın belirttiği gibi akıl kendi metoduyla kendisini tahrif etmesi mümkün değildir. Eğer böyle olsaydı akli kullanmasının bir anlamı kalmazdı. Necip Fazıl bu düşüncesinden şunu anlıyoruz. Akli, bilgi konusunda her ne kadar Gazali'yi örnek almışsa da biz Necip Fazıl'ın Gazali'nin bu konudaki görüşlerini iyi anlamadığını veya yanlış anladığı görüşündeyiz.

Asr-ı Saadet'te her şey bir nur huzmesi içerisinde kendisinden geçmiş ve teslim olmuştur. O devirde hiç kimsede akıl telaşı yoktu. Bunlar sonradan geldi. Nur gölgelendi. Bedahet hissi kalpte bir nurdur. O izahın üzerinde bir şeydir. Bir şeyi bedahetle bilir, akılla ararız. Bedahet öyle bir şeydir ki akıl ona köle diye verilmiştir.¹³

Necip Fazıl asr-ı saadette, her şeyin kendiliğinden teslim olduğunu, akli bir telaşın, çabanın olmadığını belirtiyor. Bunun yerine kalplerde bedahet hissi vardır. Bu bedahet hissi ile hakikat bilinirdi.

Asr-ı saadette baktığımızda Necip Fazıl'ın bu düşüncesi tarihi hakikatlerle çelişiyor. Başta Kur'an akıl etmeyi, düşünmeyi emrediyor. Sahabe, yeri geldiğinde Peygamberi dahi yapıcı bir şekilde tenkit edebiliyordu. Hâlbuki akıl olmasaydı, bedahet hissine olmazdı. Hayvanlarda akıl olmadığından bedahet hissi de yoktur. Bedahet hissini varlığı aklın varlığına bağlı iken, nasıl olur da aklın bedahet hissine köle olarak verildiğini iddia edebiliriz. Böyle bir iddia doğru değildir.

Dört yüz seneden beri Müslümanlar akıl ve din münasebetlerini yanlış anlamışlardır. Dine bağlılıklarını akıl ezmek diye anladıkları için Müslümanlar küfrün sahte aklına mağlup oldular. Böylece imanın gerçek aklına sahip olamadılar. Hâlbuki dinin istediği akıl ezip giden akıl değil, teslim olup kalan akıldır.

12 Kısakürek, *Mümin Kâfir*, 14.

13 Kısakürek, *Mümin Kâfir*, 64.

3. İslam'da Hikmet

Hikmet, “H-K-M” kökünden türetilmiş bir kelimedir. Sözlük anlamı; ıslah etmek, düzeltmek, engel olmak vb. anlamlarına gelir.¹⁴ Aynı zamanda zulümden ve haksızlıktan men manasını da taşır. Kur'an-ı Kerim'de ise hikmet, vahiy, ilim, kitap, vahiy edilen veya öğretilen bilgi anlamında kullanılır. Bunun dışında Resulullah'ın sünnetinde anlama, derin bir kavrayışa sahip olma, nübüvvet, sözde ve davranışta doğru ve tam isabet, akli, ilim, akilla saklı gerçeği bulma, keşfetme, var olan her şeyin iç yüzünü tanıma, marifet, irfan, Kuran'ın doğru tefsiri, ilahi ahlakla ahlaklanma bilgisi, nur gibi anlamlarda kullanılmıştır. (Bakara 2/129, 231, 251, 269; Al-i İmran 3/48, 81, 164; Nisa 4/22, 29, 54; Maide 5/110; Nahl 16/125; Lokman 31/12; Ahzap 33/34; Zuhuf 43/62; Kamer 54/5; Cuma 62/2).

İbn Mace'nin rivayet ettiği bir hadiste ise hikmetli sözün müminin yitik malı olduğu vurgulanmış, nerede bulunursa bulunsun müminin onu almaya çok daha hakkı olduğu belirtilmiştir (İbn Mace, “Hikmet”, 15). Bu da bize hikmetin bütün evrensel kültürlerde var olduğunu gösterir.

Hikmet, vahye dayalı insanın her tür ve düzeyde ortaya koyduğu zihni faaliyettir. Peygamber, sünnetiyle insana özgü diğer bütün hikmet çeşitlerinden kesin olarak ayrı mütalaa edilir. Çünkü o hikmetin kâmil şeklini temsil eder. Peygamber de insanı hikmete çağırır. Hikmetin aydınlık yolunu gösterir. Şayet insan nübüvvetin nuruyla düşünüp kalbini, zihnini ve insani bütün meleke ve yetilerini bu nurun aydınlığında vahye ve Allah'a açarsa o da hikmeti bulur, böylece hikmetli düşünmüş olur.¹⁵

4. Felsefe-Hikmet İlişkisi

İslam düşünce tarihinde felsefe ile hikmet çoğu zaman aynı anlamda kullanılmış ve IX. asırdan itibaren felsefe yerine daha çok hikmet kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir. Örneğin İbn-i Sina felsefeden daha çok hikmet kelimesini tercih etmiştir. O, “Uyunu'l-Hikmet” ve “Hikmetu'l-Maşrikiyyin” adlı eserlerinde hikmet kelimesini sık sık kullanmıştır. Hikmet kelimesinin tercih edilmesinin sebebi ise İslam dünyasında ilk zamanlardan itibaren bazı Müslüman bilginlerin, felsefeye karşı takındığı olumsuz tavırdan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu nedenle Müslüman filozoflar, felsefe kavramı yerine hikmet kavramını tercih etmişlerdir. Belki de etimolojik ve anlam bakımından felsefenin hikmet kavramını da içerdiğini düşünmüş olabilirler. Aksine hikmet kelimesinin felsefeyi de içerdiğini düşünmüş olmaları mümkündür ki doğru olanı da budur. Özellikle bazı Müslüman filozoflar, hikmeti felsefeden tamamen ayrı olarak kabul ederler. Mesela Kindi, hikmeti, bir fazilet, iyi olanın uygulanması olarak görür. Buna göre hikmet, ke-

14 Bekir Topaloğlu ve İlyas Çelebi, *Kelam Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: İsmar Yay., 2015), 129.

15 Bulaç, *Akil Vahiy İlişkisi* (İstanbul 1994), 47.

sin doğru bilgiyi, yapılması fazilet olan bir hareket tarzıdır. Bu kullanılışla hikmet, felsefeden daha kapsamlı bir mana ifade eder. Her felsefe hikmet olabilir fakat her hikmet felsefe olmayabilir.¹⁶

5. Müslümanların Felsefeye Bakış Tarzları

Müslümanlar arasında felsefe çeşitli şekillerde algılanmaktadır. Bunları üç grupta ele almak mümkündür:

1. Felsefeyi tamamen reddedenler: Özellikle Hanbelî, Zahiri fıkıh ve hadis mektebi, Selefiye, ilk devir Şiiiler ve Malikiler ile ilk devir Şafiiler bunlar arasında zikredilebilir. Bunların felsefeyi ret etmelerinin sebebi ise Kur'an ve Sünneti, insanın ihtiyaç duyacağı her şey için yeterli görmelerindedir. Bu iki bilgi kaynağın dışındaki bilgi kaynakların sunduğu her türlü bilgiyi bid'ât olarak görmelerinden kaynaklanır. Onlara göre nasların zahiri ile yetinmek esastır. Mesela İbn Teymiyye kıyası şeytan işi saymış ve felsefeyle uğraşmanın insanı Allah'a itaatsizliğe götürdüğünü savunmuştur. Fakat felsefe yapmaktan da geri durmamıştır.

2. Felsefeyi aşırı savunanlar: Felsefeyi tamamen reddeden menfi tutumun karşısında olan bir tutumdur. Bunlar felsefeyi ve akli düşüncüyü aşırı bir şekilde kabul ederler. Bunlara göre, her şeyin ölçüsü akıldır. Akıl her alanda yeterlidir. Bunların bazıları dinlere ihtiyaç olmadığını savunurlar. Bunların en aşırı temsilcilerinden birisi Muhammed Zekeriya er- Razidir.

3. Felsefeyi yeri geldikçe tenkit edenler: Bunlar felsefeyi dinin emrinde görmüşler ve başıboş bir felsefeyi kabul etmezler. Mutezile ve Ehl-i Sünnet kelimacıları bunların başında gelir. Bir de Tasavvufçular tenkitçi bir tutum takınırlar. Teorik akla dayanan her türlü felsefi ve kelami, düşüncüyü reddederek onun yerine sezgiyi aklıkabul ederler.¹⁷

6. Necip Fazıl'da Hikmet Anlayışı

Necip Fazıl, felsefenin hakikati bulmayı kendisine amaç edindiğini kabul eder. Bu kabul ile beraber O, felsefenin kendisini hiç bir şeyle sınırlandırmadığı gibi araştırma yöntemi olarak da şüpheli ilke olarak kabul ettiğini iddia etmiştir. Ona göre felsefe, var olan her şeyden şüphe eder. Buna benzer gerekçeler illeri sürerek felsefeyi eleştirir.

Her ne kadar felsefe, hikmet dostluğu ise de sisteminde peşinen hiçbir şeyi inanmaz. Felsefe görevinin hakikati bulmak olduğunu ifade eder. Kaynakta saklı olan şeyleri bulmanın müessesesidir. Adeta hakikati bir odada saklanmış gibi arar. Yine felsefe her şeyden şüphe eder. Gördüğümüz eşyadan, duyduğumuz sestten, aldığımız kokudan, tuttuğumuz maddeden, hatta şüphe eden akıldan, o kadar şüphe

16 Mehmet Bayraktar, *İslam Felsefesine Giriş* (Ankara 1988), 27.

17 Bayraktar, *İslam Felsefesine Giriş*, 152.

etti ki nihayet şüphesizi bulduk. Ey şüphe eden ahmak şüpheyi bilseydin imanı anlardın.¹⁸

Necip Fazıl, felsefeyi hiçbir şeye peşinen inanmamakla suçluyor. Peşinen kim inanıyor? Peşinen inanmayı bizden isteyen var mıdır? Acaba Necip Fazıl kendisi hangi aşamalardan sonra bu fikirlere sahip oldu? O halde şunu söylemek mümkündür. Necip Fazıl'ın felsefeyi peşinen inanmadığı gerekçesi ile mahkûm etmesi tamamıyla haksız bir mahkûmiyettir. Zira Kur'an-ı Kerimin bildirdiğine göre Hz. İbrahim, şüpheden yola çıkarak Allah'a iman etmiştir (En'am 5/76-79).

7. Necip Fazıl'a Göre Hakikatin Bilgisi

Doğru bilgi veya hakikatin tek olduğunu iddia ederek ona ulaşmanın da tek bir yolla olabileceğini savunmak mümkün görünmemektir. Necip Fazıl, bu mantıktan hareketle felsefenin farklı metotlarla hakikate ulaşmayı eleştirmiştir. Hakikat tek olmasına rağmen bizi ona götürecek bilgi kaynaklarımız farklıdır. Bu nedenle farklı alanlarda kendine has ilkelerle bilgi üreten disiplinler hakikat bilgisine ulaşabilirler. Felsefe ilmide kendine has metotlar aracılığı ile hakikat bilgisini elde edebilir. Necip Fazıl'ın bu konudaki düşüncesini şöyle beyan eder.

Felsefe hakikati başıboş bir merkezden yola çıkarak birçok da arar. Şayet hakikati ikiye üçe ona yüze bölmek mümkün olsaydı iki, üç, on veya yüz kişi arasında yardım toplarcasına hakikat tahsildarlığına çıkılırdı. Hakikat birdir ve daima bir kişidedir. O bir kişi bin kişide aranmaz, bin kişi kendini o bir kişide bulur.¹⁹

Hakikatin ne olduğu ve nasıl elde edildiği farklı şekillerde anlaşılrsa da yeryüzünde her zaman farklı metotlar kullanılarak hakikat bilgisine ulaşılmıştır. Akli en üst seviyede kullanılarak gerçek bilgiye ulaşmak her zaman doğru olacağını düşünmemiz gerekir.

8. Necip Fazıl'a Göre Felsefeden Yararlanılabilir mi?

Necip Fazıl, felsefe ilminden faydalanmanın mümkün olduğunu ancak bunun gerçekleşmesi için felsefe ilminin sahip olduğu ama değişikliğine gidilmesi gerektiğini savunur. Zira Ona göre felsefe hakikati bulmayı değil aramayı kendisine amaç edinmiştir. Aslında Necip Fazıl, vahye bağlı olarak felsefe yapılmasının mümkün olduğunu savunur. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

“Şayet felsefe hakikatı aramakta “buldum” yobazlığına düşmeden ve “buldum”, mutlak surette bulduktan sonrada nice arayışlara muhtaç olduğunu göstermek için öz hududu içerisinde yer verebiliriz. Bir zamanlar medreseler felsefe

18 Kısakürek, *Mümin-Kâfir*, 94.

19 Kısakürek, *Mümin-Kâfir*, 172.

ile hikmet arası çizgisinin en sadık muhafızı olmuştur. Bizim bu gün o büyük medeniyetin ruhunu ihtiva eden büyük külliyyemiz olan felsefe fakültemiz de olur.”²⁰

Necip Fazıl, felsefenin hakikati aramayı kendisine amaç edinmeyi ve vahye bağlı kalma şartı ile bu ilimden faydalanmanın mümkün olduğunu ifade etmek istediğini düşünmek mümkündür. Bilindiği gibi felsefi bilgi ile vahiy bilgi hakikati aramada kullandığımız bilgi kaynaklarıdır. Zaten doğru vahiy ile salim akıl hakikatin iki parçası gibidir. Her ikisi de kendi alanında bize hakikati sunar. Her ikisinin metotları farklı olsa da amaçları birdir. Zira ikisi de hakikati bulmayı amaç dinir. Birini diğerine alet etmek çok doğru değildir.

9. Necip Fazıl'a Göre Felsefe Tarafsız mı?

Necip Fazıl, felsefenin tarafsız olmadığını ifade eder. Ona göre felsefe her ne kadar tarafsız olduğunu iddia etse de kendisine taraf aradığını iddia eder. Felsefenin başka düşüncelerinin açığını aramaktan başka bir görevi icra etmediğini ve başına buyruk olduğunu belirtir. Necip Fazıl'ın konu ile ilgili ne düşündüğünü şöyle anlatır.

“Felsefe tarafsızlıktan yola çıkıp bulacağı veya bulamayacağı nispet ve istikametlere göre kendisine taraf arayan başıboş düşünce manzumelerinin adıdır. Biri birinin yanlışını çıkarmaktan başka rolü olmayan felsefeyi perişan ve her zaman biri birinin başını yeme amacındaki bir demokrasiye benzetebiliriz. İslam'a ise hakikat saltanatı gözüyle baka biliriz.”²¹

Felsefe; araştırma, inceleme ve akli tahlillerde bulunur. Fakat bu akli tahliller başıboş düşünceler değildir. Bilakis tutarlı, bütüncül ve kapsamlıdır. Birçok nitelikli araştırma, insanlar için problem olan konular tahlil edilmiş ve çözüme kavuşturma imkânı sunmuştur. Bu güne kadar felsefenin ürünü olan akli araştırmalar ve tahliller insanlığın maddi ve manevi olarak daha iyi bir hayata götürmeye yardımcı olmuştur.

Sonuç

Necip Fazıl'ın felsefeye bakış açısına göre, felsefe; hiçbir şeye bağlı kalmaksızın her şeyden şüphe eden, birbirlerinin yanlışını çıkararak ve şer üreten bir müessesedir. Felsefede gördüğü bazı yanlışları sert bir şekilde eleştirir. Bu eleştirilerini şöyle sıralamak mümkündür: Akli, kendi hükümdarlığını kurmak için felsefeyi tesis etmiştir. Peşinen hiçbir şeye inanmadığını bundan dolayı da hikmetten ayrıldığını, tarafsız olduğunu iddia ederek kendine taraf arayan bir düşünce sistemi olduğunu, hakikati değil hakikati aramayı kendisine amaç edindiğini iddia eder.

²⁰ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvuru*, 17.

²¹

Necip Fazıl göre felsefe, vahyin; akıl da bedahet hissinin emrine girse bu durumu da felsefe ilminden yararlanmanın mümkün olduğunu ifade eder.

Necip Fazıl'a tamamı ile katılmak mümkün değildir. Akıl ve vahiy hakikatın iki parçasıdır. İslam düşünce tarihinde felsefe ile hikmetin çoğu zaman aynı anlamda kullanıldığını görmek mümkündür. Bu nedenle Necip Fazıl'ın felsefeye karşı çıkıp adeta lanetlemesi, hikmeti de kabul etmesi tutarlı bir düşünce değildir. Allah insana hür bir irade vererek düşünmesini isteyerek peşinen değil, isteyerek inanmasını istemiştir. Allah'ın insana verdiği bilgi kaynaklarının birini diğeri ile çatıştırmak ne kadar yanlış ise bunlardan birini diğeri için emrine köle olarak vermek de o kadar yanlıştır. İnsana düşen görev Allah tarafında kendisine verilen bütün bilgi kaynaklarının her birini, kendi alanı içerisinde yer vermek suretiyle ondan azami düzeyde yararlanmaktır.

İslam düşünce tarihinde zaman zaman vahiy ile akıl çatıştırılmak sureti ile beşeri düşünceye gereken ilgi gösterilmemiştir. Batı dünyası Ortaçağ'dan sonra kabuğunu kırıp beşeri düşünceye önem vermek suretiyle ile birçok alanda ilerlemeler sağlarken İslam dünyası için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.

Kaynakça

- Bayraktar, Mehmet. *İslam Felsefesine Giriş*. Ankara 1988.
 Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*. Ankara 1990.
 Bulaç, Ali. *Akıl-Vahiy ilişkisi*. İstanbul 1994.
 Çubukçu, İbrahim Ağâh. *Türk İslam Kültürü Üzerine Araştırmalar ve Görüşler*. Ankara 1987.
 Çubukçu, İbrahim Ağâh. *Gazali ve Şüphecilik*. Ankara 1989.
 Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe sözlüğü*. İstanbul 1982.
 İbn Mace. *Sünen*. İstanbul 1992.
 Kısakürek, Necip Fazıl. *Mü'min Kâfir*. İstanbul 1994.
 Kısakürek, Necip Fazıl. *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*. İstanbul 1994.
 Kısakürek, Necip Fazıl. *Çerçeve*. İstanbul 1990.
 Topaloğlu, Bekir ve İlyas Çelebi. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İsmar Yayınları, 2015.